
УДК 372.881.111.1

Тетяна ВАКОЛЮК,
кандидат педагогічних наук,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Ольга МІСЄЧКО,
кандидат педагогічних наук,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ШЛЯХИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАННЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті проаналізовано умови інтенсифікації процесу навчання іноземної мови курсантів-прикордонників на початковому етапі навчання. Було визначено педагогічні шляхи вдосконалення процесу інтенсивного навчання іноземної мови, та визначені головні етапи педагогічного керівництва інтенсивним навчанням іноземної мови курсантів в умовах ВВНЗ, які були згруповані в модель педагогічного керівництва.

Ключові слова: інтенсивне навчання, іноземна мова, педагогічне керівництво, курсанти-прикордонники.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Знання англійської мови як мови міжнародного спілкування є важливою складовою опанування будь-якої спеціальності і характеризує фахівця високого рівня в будь-якій галузі. В умовах підвищення загальних вимог до рівня

© Ваколюк Т., Місечко О.

професійної підготовки курсантів-прикордонників вільне володіння англійською мовою під час виконання службових обов'язків стає невід'ємною частиною професійних якостей випускників Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького (НАДПСУ).

Результативність навчання англійської мови залежить від ефективної організації освітнього процесу, уміння викладача зважати на індивідуальні особливості кожного курсанта та від фактичного матеріалу, що засвоюється кожним курсантом.

Початковий етап навчання особливо важливий, оскільки виникає проблема у зв'язку з протиріччям між рівнем володіння іноземною мовою та базовими вимогами програми вищого військового навчального закладу (ВВНЗ) з англійської мови. Навчальні групи складаються з колишніх учнів з різним рівнем володіння іноземною мовою. На основі вимірювання рівня знань курсантів-першокурсників були виявлені певні недоліки у мовленнєвій підготовці курсантів, що вступили у НАДПСУ для навчання за немовними профілями. Система організації освітньої діяльності в академії розрахована на середнього курсанта. Такий підхід призводить до деяких педагогічних труднощів: слабким курсантам недостатньо практики та часу на осмислення матеріалу; сильним – темпу та рівня вивчення матеріалу, складності й оригінальності завдань, що відповідають рівню їх пізнавальної діяльності.

Одним з основних шляхів інтенсифікації при вивченні іноземної мови на початковому етапі було визначено шлях індивідуалізації навчання. Проблему індивідуалізації багато викладачів відкидають як таку, що не розв'язується в умовах групового навчання [5]. Проте вона особливо актуальна в наш час. Досить ефективними є практичні заняття з елементами індивідуалізації, зокрема диференціації обсягу, складності матеріалу, підбору завдань для діалогічного спілкування, активізація контролю викладачем.

Головною метою інтенсивного методу навчання англійської мови є опанувати в рамках суворо визначеного часу іноземною мовою як засобом спілкування, виробити вміння та навички розуміння іншо-

мовного мовлення в природньому темпі при майже необмеженій побутовій, суспільній та професійній тематиці [1].

Таким чином, сутність інтенсифікації навчання полягає у тому, щоб в оптимальні строки при мінімальних затратах покращити якість професійної підготовки курсантів. Це можливо за рахунок удосконалення методичної підготовки та активізації пізнавальної діяльності тих, хто навчається.

На думку авторів, успіх роботи в навчальних групах залежить від точної діагностики рівня володіння іноземною мовою окремими курсантами та можливості підібрати навчальні матеріали, адекватні встановленому рівню підготовки курсантів.

Спостереження свідчать про те, що наявність у навчальних групах курсантів з різним рівнем знань ставить перед викладачем цілу низку проблем, а саме:

- особливості оцінювання встигаючих та невстигаючих курсантів однаковими мірками;

- необхідність правильно організувати підбір навчального матеріалу з урахуванням мовного рівня курсантів;

- диференційне використання рекомендованого навчального матеріалу до реальних можливостей кожного курсанта;

- надання індивідуальних завдань різного ступеня складності;

- необхідність ефективно організувати контроль засвоєного матеріалу.

Вирішення цих проблем на початковому етапі вивчення іноземних мов пов'язана передусім з інтенсифікацією навчального процесу. Слід з'ясувати сутність інтенсифікації навчального процесу і на цій основі розкрити шляхи інтенсифікації навчальної діяльності як викладача, так і курсантів.

Проведені тестування та аналіз рівня знань курсантів з англійської мови на першому курсі в НАДПСУ за спеціальностями “Правознавство” та “Автомобільний транспорт” дає підстави стверджувати, що більшість курсантів не володіють належним чином іноземною мовою та мають недостатній словниковий запас.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. Різні науковці вкладають у поняття “інтенсифікація” неоднозначний зміст. Так, на думку деяких з них, суть інтенсифікації полягає у створенні на заняттях системи цілеспрямованих психічних настанов, інші вважають, що при інтенсифікації головне – це підвищення ефективності навчання без збільшення кількості годин; існує також думка, згідно з якою інтенсифікація – прискорене навчання іноземної мови за тією чи іншою системою [1; 3; 4].

У галузі методики навчання іноземної мови інтенсивність має знайти відображення як у якісних, так і в кількісних показниках.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та спостереження при проведенні занять на кафедрі іноземної мови НАДПСУ дали можливість визначити такі принципи інтенсивного навчання іноземної мови:

принцип особистісного спілкування, який передбачає організацію всього процесу оволодіння іноземною мовою у ході безперервного спілкування викладача з курсантом;

принцип рольової організації навчального процесу, що передбачає участь у спілкуванні за допомогою моделювання епізодичних і ситуативних ролей;

принцип поліфункціональності вправ, що означає взаємозв’язок усіх мовних одиниць, що підлягають засвоєнню, та їх використання у процесі тренування у різних видах мовленнєвої діяльності;

принцип інтенсивного самостійного тренування у ході виконання завдань на самостійній роботі.

Під інтенсифікацією процесу навчання іноземної мови на початковому етапі слід розуміти таке навчання, при якому на кожного курсанта істотно збільшується кількість навчальних дій з мовлення за одиницю часу і підвищується їх якість.

Мета статті – виявити шляхи інтенсифікації навчання на початковому етапі вивчення англійської мови у ВВНЗ, завдяки яким навчання стало б набагато ефективнішим. Йдеться про те, щоб, не змінюючи кількості годин, передбачених навчальним планом на опанування іноземної мови у вищому навчальному закладі, створити таку методику

навчання, яка була б спроможна підвищити рівень володіння англійською мовою курсантами-прикордонниками.

Інтенсифікацію навчання можна здійснювати кількома шляхами. Найбільш поширеним способом інтенсифікації вважають пошуки ще не розкритих психічних ресурсів особистості. На його основі з'являються методи релаксопедії, ритмопедії тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки диференційований підхід до навчання в дидактиці враховує індивідуальні особливості тих, хто навчається, то процес навчання має бути диференційним, з урахуванням як природних здібностей, так і умов соціалізації.

Диференційований підхід за здібностями слід здійснювати на підставі врахування загального рівня знань та інтелектуального розвитку курсанта, властивостей психічного розвитку: мислення, пам'яті, пізнавальної діяльності. Індивідуальні особливості курсантів слід ураховувати під час організації процесу диференційованого навчання на занятті за рахунок відповідних методичних прийомів навчання.

Отже, індивідуальний підхід є необхідною складовою сучасного заняття з англійської мови, що забезпечує інтенсивність вивчення іноземної мови курсантами-прикордонниками.

Для впровадження інтенсивного навчання в групах були розроблені методичні рекомендації, які мали на меті не інтенсифікацію діяльності викладача при пасивності групи, а активізацію навчальної діяльності групи під керівництвом викладача.

Навчальний процес слід інтенсифікувати за рахунок професійної спрямованості освітньої діяльності. Наближення викладання іноземної мови до умов служби майбутнього офіцера посилює мотивованість навчання, зосереджує увагу курсантів на матеріалі, що вивчається.

Під час навчання необхідно поєднувати всі види мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання та письмо. Таке поєднання зумовлюється особливостями психіки військовослужбовців: їм потрібна візуальна опора, щоб підсилити запам'ятовування навчального матеріалу.

Ситуації майбутньої оперативно-службової діяльності, які включають певне стимулювання до висловлювання, найдоцільніше створювати за допомогою сучасних технічних засобів навчання. Значну

увагу необхідно приділяти використанню фонограм і відеозаписів різних типів.

Підвищення рівня мовної діяльності в ході практичного заняття є неможливим без послідовного використання роздаткового матеріалу.

Результати дослідно-експериментальної роботи дали можливість розробити спеціальний корективно-повторювальний курс, навчальні матеріали та методичні рекомендації, що мали на меті систематизацію іншомовних знань курсантів і створення міцної бази для системного розвитку мовних вмінь, що було впроваджено в робочу програму навчальної дисципліни “Англійська мова” на кафедрі англійської мови НАДПСУ.

Організація інтенсивного навчання під час вивчення іноземних мов дає можливість удосконалити професійну майстерність майбутніх офіцерів-прикордонників у службовому спілкуванні та виховувати суспільно активних громадян і патріотів України.

Труднощі, на які вказали курсанти при вивченні іноземної мови на початковому етапі навчання в НАДПСУ, поділяються на дві групи. По-перше, це труднощі навчального характеру, що зумовлені:

1. Умовами та формами навчання, притаманними вищому військового закладу освіти у порівнянні зі школою.
2. Збільшенням дистанції між викладачем і курсантом.
3. Різким зростанням обсягу навчального матеріалу.
4. Появою різноманітних нових форм і методів викладання (лекції, семінари, практичні заняття та ін.).
5. Складністю змісту та викладу текстів академічного стилю та лекційного матеріалу.
6. Зростанням обсягу самостійного вивчення та відсутністю навичок такої роботи.

По-друге, це труднощі, які пов'язані з вибором професії:

1. Сумніви у вірності обраного вищого військового навчального закладу та спеціальності.
2. Сумніви та невпевненість у своїх здібностях, власних силах.
3. Нерозуміння професійних перспектив.

Дослідження та аналіз процесу навчання англійської мови у ВВНЗ показали, що технології інтенсивного навчання іноземної мови вико-

ристовуються неефективно, майже відсутній індивідуальний підхід до курсантів, недосконалі навчальні матеріали для курсантів з урахуванням різного рівня знань та диференційованого підходу.

Існуючий стан справ на початковому етапі навчання іноземної мови змусив змінити зміст та організацію освітнього процесу, технологію, методичний підхід до навчання курсантів.

Підвищити рівень мовної та професійної підготовки курсантів ВВНЗ було сплановано шляхом чіткої організації освітнього процесу, забезпечення комплексного підходу до планування та керівництва навчальним і виховним процесом.

Вивчення процесу навчання іноземної мови в академії на факультетах, де іноземна мова не є профільною дисципліною, дало можливість зробити висновок, що великого значення в зазначеному процесі набуває фактор умотивованості навчання.

Ураховуючи, що пізнавальний інтерес та активна позиція курсантів в освітньому процесі визначаються типом заняття, навчальний процес було сплановано таким чином, щоб створити умови, які дозволяють курсантам виявляти особисту навчальну активність. Були розроблені навчальні завдання, які включали вивчення наукової літератури іноземною мовою, рецензування, анотування, реферування матеріалів професійної спрямованості.

За допомогою експертного опитування, проведеного серед викладацького складу кафедр іноземних мов, у НАДПСУ були визначені педагогічні шляхи вдосконалення процесу інтенсивного навчання іноземної мови, а саме:

1. Організація педагогічного керівництва процесом інтенсивного навчання іноземної мови.

2. Визначення змісту та структури інтенсивного навчання іноземної мови.

3. Використання мультимедійних засобів під час інтенсивного навчання іноземної мови.

Педагогічне керівництво інтенсивним навчанням іноземної мови було обрано більшістю (77 відсотків) респондентів як один із найважливіших шляхів реорганізації навчального процесу.

Педагогічне керівництво освітнім процесом – особлива діяльність викладача, спрямована на досягнення встановленої мети заняття через посередництво здійснення чотирьох видів управлінських дій: планування, організації, керівництва та контролю [2]. На основі експертного опитування, проведеного серед викладацького складу кафедр англійської мови, німецької та другої іноземної мови НАДПСУ, можна визначити основні етапи педагогічного керівництва процесом інтенсивного навчання іноземної мови в умовах ВВНЗ:

1. Проведення тестового зрізу рівня мовної підготовки курсантів з англійської мови та психолого-педагогічний аналіз отриманих результатів.

2. Диференційований розподіл курсантів на підгрупи за рівнем знань.

3. Підготовка навчальних матеріалів для кожного окремого рівня.

4. Розподіл змісту навчального матеріалу за часом та методами реалізації.

5. Стратегічне планування дій викладача з метою інтенсифікації навчального процесу.

6. Дистанційне керівництво інтенсивним навчанням курсантів на занятті та під час самостійної підготовки.

7. Аналіз результатів процесу інтенсивного навчання іноземної мови, аналіз та корекція недоліків у знаннях і вміннях курсантів.

Визначені етапи педагогічного керівництва процесом інтенсивного навчання іноземної мови курсантів ВВНЗ були згруповані в модель. Модель педагогічного керівництва процесом інтенсифікації навчання іноземної мови містить у собі основні ідеї індивідуалізації та диференціації навчання, виконує функції самоорганізації курсанта до систематичної напруженої розумової праці. Експериментальна перевірка розробленої моделі проводилась серед курсантів першого курсу навчання другого факультету НАПВУ в 2000–2001 роках [3].

Педагогічне керівництво процесом інтенсивного вивчення іноземної мови вимагало тактовного контролю за діями курсанта, здійснення вчасної допомоги і уникнення зривів у діяльності, її корективи, а також розумне підвищення вимог на основі поступового ускладнення завдань, змісту, методів діяльності.

Використання моделі педагогічного керівництва розглядалося в дослідженні як засіб розвитку особистості кожного курсанта для досягнення успіху всієї навчальної групи, в якій більш повне використання умінь, здібностей кожного її члена дозволило значно збагатити зміст навчальної діяльності, досягти максимальних практичних результатів. Цьому сприяло і врахування досягнутого рівня знань кожного курсанта.

Інтенсивне навчання іноземної мови з використанням моделі педагогічного керівництва відрізнялося своєрідністю методики проведення занять. Заняття за своєю методичною побудовою являли собою практичні заняття. Єдиний комплекс текстів-полілогів було об'єднано в семестровий курс, пов'язаних підсистемою тем з використанням різноманітної прикордонної тематики. Під час вивчення тем, що вимагали використання узагальнених умінь і навичок, практичні вправи чергувалися з аналізом конкретних ситуацій оперативно-службової діяльності військовослужбовців Прикордонних військ України.

Усі заняття були організовані таким чином, що засвоєння мови супроводжувалось позитивними емоціями. З одного боку, це було важливим стимулом для створення і підтримки інтересу до предмета, з іншого – інтелектуальна діяльність курсантів, підкріплена емоційною діяльністю, забезпечувала найбільш ефективное запам'ятовування матеріалу й оволодіння мовленнєвими вміннями.

Аналіз дослідно-експериментальної роботи дав можливість узагальнити роль викладача під час використання моделі педагогічного керівництва інтенсивним вивченням іноземної мови курсантами. Вона полягає в такому:

- постановка та пояснення завдань, цілей навчальної діяльності;
- організація власної діяльності з використанням різних методів навчання та форм пізнавальної діяльності;
- створення моделі навчання та розвитку курсантів; реалізація обраних методів, засобів досягнення поставленої мети у ході навчально-виховного процесу;
- організація процесу навчання, виховання та розвитку на основі розробленої моделі;

діагностика результатів навчання, їх змін; корекція та самокорекція; самоаналіз власної діяльності.

Діяльність викладача в експериментальному навчанні вимагала певної послідовності дій, розподілу уваги, напруження, подолання своєрідних психологічних якостей особистості, характеру, роботи із захопленням, уміння управляти своїм настроєм, виявлення уважності, чуйності, турботи про курсантів.

Експериментальне навчання підтвердило ефективність моделі педагогічного керівництва процесом інтенсифікації навчання іноземної мови і дало можливість курсантам:

активно використовувати засвоєні знання та вміння у практиці спілкування іноземною мовою;

застосовувати отриманий мовний матеріал не тільки у власному мовленні, але і при розумінні мовлення співрозмовника;

створити сильну, негайну мотивацію навчання; подолати психологічні бар'єри, зокрема бар'єр страху перед говорінням іноземною мовою і бар'єр страху перед можливістю зробити помилку, а також подолати внутрішню і зовнішню скутість і сором'язливість; засвоїти велику кількість мовних, лексичних і граматичних одиниць.

Результати дослідно-експериментальної роботи дали можливість розробити спеціальний курс, навчальні матеріали та методичні рекомендації, які були впроваджені в навчальну програму на кафедрі англійської.

Використання інтенсивного методу на початковому етапі вивчення іноземної мови в умовах ВВНЗ дає можливість стверджувати, що цей напрям можна впроваджувати в інших аспектах вивчення іноземної мови, а саме:

при вдосконаленні параметрів навчання з кількісних на якісні;

навчанні усіх видів мовної діяльності за допомогою інтенсивної методики;

перегляді співвідношення між аудиторним навантаженням і навантаженням курсантів у часи самостійної роботи на користь останнього;

вдосконаленні характеру взаємодії викладача та курсанта, а також курсантів один з одним.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, особливістю навчання курсантів НАДПСУ іноземної мови є використання моделі педагогічного керівництва процесом інтенсифікації навчання, яка дає можливість удосконалити навчання курсантів з різними рівнями знань на початковому етапі вивчення іноземної мови.

Список використаної літератури

1. Китайгородская Г. А. Методика интенсивного обучения иностранным языкам. Москва : Высшая школа, 1982. 142 с.
2. Ракочий В. А. Интенсификация учебного процесса в военно-учебных заведениях. Хмельницкий : Институт ПВУ, 1995. 125 с.
3. Day, Richard, R. (2002) 'Top Ten Principles for teaching extensive reading,' Reading in a Foreign Language. 14 (2).
4. Kroll, Barbara (2003) Exploring the Dynamics of Second Language Writing.: Chapter 10 Reading and Writing Relations. New York: Cambridge University Press.
5. Wolter, Lori A., "Dictionary Use and Preferences of L2 English Learners in an Intensive English Context" (2015). Culminating Projects in English. Paper 14.
6. Intensive Exposure Experiences in Second Language Learning / Edited by Carmen Munoz. Multilingual matters. Bristol. Buffalo. Toronto. 2012. P. 158.

Ваколюк Т. В., Мисечко О. В. Пути интенсификации обучения на начальном этапе изучения английского языка в высших военных учебных заведениях

В статье проанализированы условия интенсификации процесса обучения иностранному языку курсантов-пограничников на начальном этапе обучения. Были определены педагогические пути совершенствования процесса интенсивного обучения иностранному языку и определены основные этапы педагогического руководства интенсивным обучением иностранному языку курсантов в условиях ВВУЗа, которые были сгруппированы в модель педагогического руководства.

Ключевые слова: *интенсивное обучение, иностранный язык, педагогическое руководство, курсанты-пограничники.*

Vakoliuk T., Mysechko O. **Ways to Intensify Studying Process at the Initial Stage of Learning English at Higher Military Educational Institutions**

The article analyzes the conditions for intensifying the process of the foreign language teaching of border guard cadets at the initial stage of training. The pedagogical ways of improving the process of intensive the foreign language learning have been determined, and the main stages of the pedagogical management of the intensive foreign language studying at higher military educational institutions have been determined, which have been grouped into a pedagogical management model. The article deals with the process of the intensification of the foreign language studying at the initial stage which is especially important as there is a problem due to the contradiction between the level of foreign language proficiency and the basic requirements of the program in the English language. It has been defined in the current research that the improvement of the level of professional training of the cadets explicitly depends on the organizing of the educational process, scientific approach to planning and guidance for training of the cadets. Observing the process of a foreign language studying at the faculties of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine, where the foreign language is not a core subject, has made it possible to determine the pedagogical ways of improving the process of intensifying the teaching of a foreign language by the improvement of the content and structure of the process of intensifying the teaching of a foreign language.

The main stages of the pedagogical management of the process of intensifying the foreign language teaching at higher military educational institutions have been also identified.

The identified stages of the pedagogical management of the process of intensive foreign language training of the cadets have been grouped into a model. Experimental testing of the developed model has been conducted among the first year students.

Keywords: *intensive studying, foreign language, pedagogical management, border guard cadets.*